

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อพัฒนาความเข้าใจและการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการสร้างเครือข่ายของเยาวชน ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นปรัชญาชี้ให้เห็นถึงแนวทางดำรงอยู่ และวิถีปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ มีความสมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

1.1 ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเยาวชน : ความหมายและการวัด

1.1.1 ความหมายของความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเยาวชน

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ทรงมีพระราชดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 และพูดถึงอย่างชัดเจนในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 (ภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540) เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขเศรษฐกิจของประเทศไทยให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ “ขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพออยู่พอกิน มีความสงบและทำงานตั้งอธิษฐานตั้งปณิธานในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่มีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้เราก็จะยอดยิ่งยวดได้ ...ฉะนั้นถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้มีความคิดและมีอิทธิพล มีพลังที่จะทำให้ผู้อื่น ซึ่งมีความคิดเหมือนกัน ช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขออย่าพอควร พออยู่พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวรที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล” (พระราชดำรัสเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2543)

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเองอยู่ได้โดยมาต้องเดือดร้อน โดยการสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตนให้มีความพอกินพอใช้ เพื่อที่จะสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะ

ทางเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไป จากที่กล่าวมา ทำให้เข้าใจถึงบทบาทและความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ (ก่อเกียรติ วิริยะกิจพัฒนา, 2550)

ประการแรก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “คนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอ กับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้ว จึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็จะเป็นการกำไรของเกษตรกร ในสภาพการณ์เช่นนี้เกษตรกรจะกลายเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาด แทนที่ตลาดจะเป็นตัวกระทำ หรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกรดังเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ และหลักใหญ่สำคัญยิ่ง คือ การลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำ ปลา ไข่ ไม้ผล พืชผัก ฯลฯ

ประการที่สอง เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้ กลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้หลากหลาย ครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสานหัตถกรรมการแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว เกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตไปได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อม ๆ กับสภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

ประการที่สาม เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจ เพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในมิติอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณา มีหลักพิจารณา 5 ส่วน ดังนี้ (ประภาพร สุปัญญา, 2550)

กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นกรอบมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อ ความมั่นคงและ ความยั่งยืนของการพัฒนา

คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตน
ได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

ค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน
ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป
โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น
จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะ
เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและ
การเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะ
เกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับ
พอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ ประกอบด้วย ความรอบรู้
เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณา
ให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ ที่จะต้องเสริมสร้าง
ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร
ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ประมวล วะสี (2542) ได้ให้ความหมาย ว่า ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง
หมายถึงความพอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการ ด้วยกัน คือ

- 1) พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
- 2) จิตใจพอเพียง ทำให้รักเอื้ออาทรคนอื่นได้
- 3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพ
และทำมาหากิน ได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหารและทั้งสิ่งแวดล้อมและได้ทั้งเงิน
- 4) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้
สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
- 5) ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวอย่าง

ต่อเนื่อง

6) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์ และเติบโตขึ้นจากรากฐานทางวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง

7) มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่รู้จบวาท ผันผวนเร็วเกินไป

เปรม คำภีระแปง และคณะ (2543) ได้ศึกษาความรู้เข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของผู้นำท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจของผู้นำท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลกเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยจำแนกตัวแปรตามระดับการศึกษาและตำแหน่งของผู้บริหารท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำท้องถิ่นที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมี ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแตกต่างกัน และผู้นำท้องถิ่นที่มีตำแหน่งต่างกันมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแตกต่างกัน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นพอสรุปได้ว่า ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเยาวชน ในงานวิจัยครั้งนี้ หมายถึง เยาวชนมีความสามารถในการสื่อความหมาย ตีความหมายและขยายความเกี่ยวกับหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 หลักการ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี โดยมีเงื่อนไข 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม

1.1.2 การวัดความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัยได้รวบรวมวิธีการวัดความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังนี้

เกษม สุภรานนท์ (2547) ที่ได้ทำการศึกษาสภาพการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมและเสริมสร้างคุณธรรมนำ ซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้การเก็บข้อมูลโดยการศึกษาด้วยบทเอกสารที่เกี่ยวกับกระบวนการและหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากนั้นจึงสัมภาษณ์เชิงลึกกับครูที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

ถิ่นไทย จันทร (2550) ศึกษาประเด็นความรู้ความเข้าใจเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูเพื่อนำสู่การพัฒนาผู้เรียน โดยมีแนวทางในการพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจในการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้ เพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้ และศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ของนักเรียนเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจใช้เครื่องมือในการวัดระดับความรู้เข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูโดยใช้แบบวัดความรู้เข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นมาตรวัดระดับความเข้าใจ ภายใต้นแนวคิด 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

เปรม คำภีระแปง และคณะ (2543) ได้ศึกษาความรู้เข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของผู้นำท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจของผู้นำท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลกเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยจำแนกตัวแปรตามระดับการศึกษาและตำแหน่งของผู้บริหารท้องถิ่น ใช้เครื่องมือในการทำวิจัยเป็นแบบวัดความรู้เข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้มาตรวัดระดับ 5 ระดับ

จากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยจะใช้ แบบวัดความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเยาวชน เป็นมาตรประเมินค่า (Rating Scale) 4 ระดับ โดยมุ่งเน้นศึกษาความเข้าใจของเยาวชนที่มีความเข้าใจในหลักการ 1) ความพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล 3) การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี โดยมีเงื่อนไข 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ สามารถวัดได้โดยแบบวัดความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจ อยู่ในระดับใด

1.2 การเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเยาวชน : ความหมายและการวัด

1.2.1 ความหมายของการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเยาวชน

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้เป็นระบบเศรษฐกิจแบบปิดที่ไม่ค้าขายกับใคร ไม่ซื้อแะกับใคร ไม่ผลิต ไม่ส่งออก แต่แนวทางตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นขั้นตอนบนพื้นฐานรากที่เข้มแข็ง โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง ไม่สร้างหนี้สินขึ้นโดยไม่จำเป็น อีกทั้งต้องพัฒนาตนเองเพื่อให้คุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และสามารถเป็นที่พึ่งให้แก่ผู้อื่นได้ ทำให้สังคมพัฒนาดีขึ้น ซึ่งแต่ละคนสามารถเข้าถึงแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้

นอกจากนี้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังชี้แนวการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับชั้น ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ดังนั้น บุคคลควรเรียนรู้ถึงแนวคิดหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้วนำมาประยุกต์ใช้

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ-พอเพียง (2548) อธิบายถึงการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ ดังนี้

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคล/ครอบครัว เริ่มต้นจากการเสริมสร้างคนให้มีการเรียนรู้วิชาการและทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น เพื่อให้สามารถรู้เท่าทัน

การเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรม จนมีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศวิทยาอย่างสมดุลเพื่อจะได้มีความเกรงกลัวและระมัดระวังต่อการประพฤติผิดมิชอบ ไม่ตระหนี่ เป็นผู้ให้ เกื้อกูล แบ่งปัน มีสติยังคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจ หรือกระทำการใด ๆ จนกระทั่งเกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต โดยสามารถคิดและกระทำบนพื้นฐานของความมีเหตุมีผล พอเหมาะ พอประมาณ กับสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ของแต่ละบุคคล ในแต่ละสถานการณ์ แล้วเพียรฝึกปฏิบัติเช่นนี้ จนตนสามารถทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนได้ และเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ในที่สุด

1) การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน

ชุมชนพอเพียง ประกอบด้วย บุคคล / ครอบครัวต่าง ๆ ที่มีความเพียงพอแล้วคือมีความรู้และคุณธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต จนสามารถพึ่งตนเองได้ บุคคลเหล่านี้มารวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสถานภาพ ภูมิสังคมของแต่ละชุมชน โดยพยายามใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผ่านการร่วมแรงร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลหลายสถานภาพ ในสิ่งที่จะสร้างประโยชน์สุขของคนส่วนรวม และความก้าวหน้าของชุมชนอย่างมีเหตุผล โดยอาศัยสติ ปัญญา ความสามารถของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และบนพื้นฐานของความซื่อสัตย์สุจริต ออกค้ำต่อการกระทบกระทั่ง ขยันหมั่นเพียร และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือแบ่งปันกันระหว่างสมาชิกชุมชน จนนำไปสู่ความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีของชุมชน จนนำไปสู่การพัฒนาของชุมชนที่สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จนกระทั่งสามารถพัฒนาไปสู่เครือข่ายระหว่างชุมชนต่าง ๆ

2) การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศ

มีแผนการบริหารจัดการประเทศ ที่ส่งเสริมให้บุคคล / ชุมชนต่าง ๆ มีวิถีปฏิบัติ มีความร่วมมือ และการพัฒนาในสาขาต่าง ๆ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และดำเนินการตามแผนดังกล่าวอย่างรอบคอบ เป็นขั้นตอน เริ่มจากการวางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียง โดยส่งเสริม ให้ประชาชนส่วนใหญ่ สามารถอยู่อย่างพอมีพอกิน และพึ่งตนเองได้ ด้วยมีความรู้ และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินชีวิต พร้อมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ จากหลากหลายภูมิสังคม หลากหลายอาชีพ หลากหลายความคิด ประสบการณ์ เพื่อสร้างความเข้าใจ และรู้ความเป็นจริงระหว่างกันของคนในประเทศ จนนำไปสู่ความสามัคคี และจิตสำนึกที่จะร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาประเทศ

ให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างสอดคล้องสอดคล้องกับสถานภาพความเป็นจริงของคนในประเทศ อย่างเป็นขั้นเป็นตอนเป็นลำดับ ๆ ต่อไป

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2549) อธิบายถึงการพัฒนาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับสถานศึกษา ไว้ว่า การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นวัฒนธรรมหลักในการใช้ชีวิตของคนในสังคม ต้องมีกระบวนการหล่อหลอมให้ทุกคนมีความเชื่อมั่นและสามารถนำหลักการนี้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เกิดกระบวนการดังกล่าว โดยอาจจะใช้วิธี “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ตามหลักการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

การที่จะปลูกฝังและพัฒนาแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่เด็กได้นั้น ต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยสถานศึกษาควรตั้งเป้าให้เกิดการจัดการศึกษาตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง สอดแทรกเข้าไปในกระบวนการเรียนรู้ สอนให้เด็กฟังตนเองให้ได้ก่อน จนสามารถเป็นที่ฟังของคนอื่นๆ ในสังคมได้ต่อไป

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นพอสรุปได้ว่าการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเยาวชน ในงานวิจัยครั้งนี้ หมายถึง การกระทำของเยาวชนที่สอดคล้อง กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 หลักการ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี โดยมีเงื่อนไข 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม

1.2.2 การวัดการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเยาวชน

จากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้รวบรวมวิธีการวัดการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

อัยญา กำจัดภัย (2549) ได้ศึกษาและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กลวิธีซึ่งนำการอ่านและการคิดระดับสูง สอดแทรกหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนำไปใช้เสริมสร้างความสามารถในการอ่านภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 การวิจัยใช้รูปแบบการทดลองกลุ่มเดียว โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอุดรพัฒนาการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุภราชธานี เขต 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 40 คน ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนอ่านโดยใช้กลวิธีซึ่งนำการอ่านและการคิดระดับสูง สอดแทรกหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหลังจากเรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กลวิธีซึ่งนำการอ่านและการคิดระดับสูง สอดแทรกหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น นักเรียนมีความสามารถในการอ่านภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่าก่อนเรียน

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่ 12 ก.ย. 2555
เลขทะเบียน.....249525
เลขเรียกหนังสือ.....

ถิ่นไทย จันทร (2550) ได้ศึกษาแนวทางในการพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจ ในการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้ และศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนนักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านเหล่าตามา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ปีการศึกษา 2550 รวมทั้งสิ้น 260 คน ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางของโรงเรียนบ้านเหล่าตามา ทำให้ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจ สามารถจัดทำและใช้แผนการจัดการเรียนรู้การบูรณาการกับผู้เรียนได้จริง จนสามารถทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นที่น่าพอใจ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับดี และดีมาก

จากการค้นคว้าวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวัดการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า มีการใช้แบบวัดคุณลักษณะตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และผลสัมฤทธิ์ในการเรียนเป็นเกณฑ์ในการวัด ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้ แบบวัดการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเยาวชนเป็นมาตราประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยมุ่งเน้นศึกษาว่าเยาวชนมีการนำเอาความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความสมดุลพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมไม่มีพฤติกรรมบริโภคนิยม มีวินัยในตนเองมีความเข้าใจในเรื่องหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 หลักการ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี โดยมีเงื่อนไข 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม สามารถวัดได้โดยแบบวัดการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจ อยู่ในระดับดี

2. การสร้างเครือข่ายเยาวชน : ความหมายและการประเมิน

2.1 ความหมายของเครือข่ายเยาวชน

งานส่งเสริมเครือข่าย สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชนผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ ได้สรุปความหมายของการสร้างเครือข่าย ไว้ดังนี้

เครือข่าย (Network) หมายถึง การเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

ประเด็นสำคัญของนิยามข้างต้น คือ

- 1) ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจ
- 2) กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน
- 3) การเป็นสมาชิก เครือข่ายต้องไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเอง ของคนหรือองค์กรนั้น ๆ

เครือข่ายต้องมีการจัดระบบให้กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่เป็นสมาชิกดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมเฉพาะกิจตามความจำเป็น เมื่อภารกิจบรรลุเป้าหมายแล้ว เครือข่ายก็อาจยุบสลายไป แต่ถ้ามีความจำเป็นหรือมีภารกิจใหม่อาจกลับมารวมตัวกันได้ใหม่ หรือจะเป็นเครือข่ายที่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องระยะยาวก็ได้

ธนา ประมุขกุล (2544) ได้สรุปแนวความคิดการสร้างเครือข่ายไว้ดังนี้ เครือข่ายแต่ละเครือข่าย ต่างมีจุดเริ่มต้น หรือถูกสร้างมาด้วยวิธีการต่างๆกัน แบ่งชนิดของเครือข่ายออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

- 1) เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ

เครือข่ายชนิดนี้มักเกิดจากการที่ผู้คนมีใจตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกันหรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน เข้ามารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า การดำรงอยู่ของกลุ่มสมาชิกในเครือข่ายเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดขึ้นภายในตัวสมาชิกเอง เครือข่ายประเภทนี้ มักใช้เวลาก่อร่างสร้างตัวที่ยาวนาน แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้ว มักจะเข้มแข็ง ยั่งยืน และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้น

- 2) เครือข่ายจัดตั้ง เครือข่ายจัดตั้งมักจะมี ความเกี่ยวข้องกับนโยบายหรือการดำเนินงานของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ การจัดตั้งอยู่ในกรอบความคิดเดิมที่ใช่กลไกของรัฐผลักดันให้เกิดงานที่เป็นรูปธรรมโดยเร็ว

- 3) เครือข่ายวิวัฒนาการ โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล องค์กรมารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้างๆ ในการสนับสนุนกันและเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยยังไม่ได้สร้างเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เฉพาะที่ชัดเจนนัก เครือข่ายที่วุ่นวายนี้แม้จะไม่ได้เกิดจากแรงกระตุ้นภายในโดยตรงตั้งแต่แรก แต่ถ้าสมาชิกมีความตั้งใจจริงที่เกิดจากจิตสำนึกที่ดี เมื่อได้รับการกระตุ้นและสนับสนุน ก็จะพัฒนาต่อไปจนกลายเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง

การสร้าง “เครือข่าย” สามารถช่วยแก้ปัญหาข้างต้นได้ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลและองค์กร ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารรวมทั้งบทเรียนและประสบการณ์กับบุคคลหรือองค์กรที่อยู่

นอกหน่วยงานของตน ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ให้ความร่วมมือและทำงานในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน เสมือนการเปิดประตูสู่โลกภายนอก

ธนา ประมุขกุล (2544) ได้กล่าวถึงแนวทางในการสร้างเครือข่ายไว้ดังนี้

- 1) สมาชิกที่เข้าร่วม ต้องเข้าใจเป้าหมายในการรวมตัวกันว่าจะก่อให้เกิดความสำเร็จในภาพรวม
- 2) สร้างการยอมรับในความแตกต่างระหว่างสมาชิก ยอมรับในรูปแบบและวัฒนธรรมองค์กรของสมาชิก
- 3) มีกิจกรรมสม่ำเสมอและมากพอที่จะทำให้สมาชิกได้ทำงานร่วมกัน เป็นกิจกรรมที่ต้องแน่ใจว่าทำได้ และกระจายงานได้ทั่วถึง ควรเลือกกิจกรรมที่ง่ายและมีแนวโน้มประสบความสำเร็จ อย่าทำกิจกรรมที่ยาก โดยเฉพาะครั้งแรกๆ เพราะถ้าทำไม่สำเร็จอาจทำให้เครือข่ายที่เริ่มก่อตัวเกิดการแตกสลายได้
- 4) จัดให้มีและกระตุ้นให้มีการสื่อสารระหว่างกันอย่างทั่วถึง และสม่ำเสมอ
- 5) สนับสนุนสมาชิกทุกกลุ่ม และทุกด้านที่ต้องการความช่วยเหลือ เน้นการช่วยเหลือกลุ่มสมาชิกที่ยังอ่อนแอให้สามารถช่วยตนเองได้
- 6) สร้างความสัมพันธ์ของบุคลากรในเครือข่าย
- 7) สนับสนุนให้สมาชิกได้พัฒนางานอย่างเต็มกำลังตามศักยภาพและความชำนาญที่มีอยู่ โดยร่วมกันตั้งเป้าหมายในการพัฒนางานให้กับสมาชิกแต่ละกลุ่ม ส่งผลให้สมาชิกแต่ละกลุ่มมีความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน เป็นพื้นฐานในการสร้างความหลากหลายและเข้มแข็งให้กับเครือข่าย
- 8) สร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ระหว่างบุคลากรทุกระดับของสมาชิก ในเครือข่ายในลักษณะความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน
- 9) จัดกิจกรรมให้สมาชิกใหม่ของเครือข่าย เพื่อเชื่อมต่อกันรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ ในการสืบทอดความเป็นเครือข่ายต่อไป
- 10) จัดให้มีเวทีระหว่างคนทำงานเพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหาในการทำงานด้านต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน
- 11) จัดให้มีช่องทางการทำงานร่วมกัน การสื่อสารที่ง่ายต่อการเข้าถึงที่ทันสมัย และเป็นปัจจุบัน เช่น สร้างระบบการส่งต่องาน และสร้างเว็บไซต์เพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายเข้าด้วยกัน
- 12) วางแผนในการประสานงานระหว่างสมาชิก และเชื่อมต่อกับเครือข่ายอื่นๆ จัดระบบการประสานงานให้คล่องตัวและทั่วถึง การประสานงานถือเป็นหน้าที่หลักของสมาชิก เกณฑ์ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสนับสนุนทุกระดับให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

การนำเอาแนวคิดการสร้างเครือข่ายข้างต้นมาใช้ในการพัฒนากิจกรรมของเยาวชนจะทำให้เกิดการแบ่งบัน ช่วยเหลือ และยังช่วยให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจนำแนวคิดการสร้างเครือข่ายมาใช้ในการความเข้าใจและการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเยาวชนอย่างต่อเนื่องต่อไป โดยเครือข่ายในวิจัยครั้งนี้เป็นลักษณะเครือข่ายจัดตั้ง หมายถึงเครือข่ายจัดตั้งที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน และสมาชิกในกลุ่มร่วมกันผลักดันให้เกิดงานที่เป็นรูปธรรม

2.2 การประเมินโครงการของเครือข่ายเยาวชน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้โครงการเป็นวิธีการในการประเมินผลงานของเครือข่ายเยาวชน ผู้วิจัยศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการสอนแบบโครงการดังนี้

อรรถัย มูลคำ (2545) ได้อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้แบบโครงการเป็นการบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าและลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัด และความสามารถของตนเองซึ่งอาศัยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ภายใต้คำปรึกษาจากผู้สอน เริ่มตั้งแต่การเลือกหัวข้อหรือเรื่องที่จะศึกษา การวางแผนการดำเนินงานตามขั้นตอนที่กำหนดจนการนำเสนอผลงาน ซึ่งในการจัดทำโครงการนั้นสามารถทำได้ทุกระดับชั้น อาจเป็นรายกลุ่มหรือรายบุคคล

ชลธิชา มณี (2551) ได้กล่าวถึงการประเมินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการดังนี้

1) ชื่อเรื่องแสดงถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 2) ชื่อเรื่องมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาคำถามมีการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความคิด 3) สมมติฐานมีการแสดงถึงพื้นฐานความรู้เดิม 4) วิธีการ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เหมาะสมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหา 5) แหล่งศึกษาสามารถค้นคว้าคำตอบได้ 6) วิธีการนำเสนอชัดเจน เหมาะสมกับเนื้อหาและเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินโครงการเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเครือข่ายเยาวชน โดยมีหัวข้อในการประเมินโครงการดังนี้ 1) ความสำคัญของการจัดทำโครงการ 2) เนื้อหาของโครงการ 3) การเขียนรายงานโครงการ 4) การแสดงผลงาน

3. กระบวนการกลุ่มกับการพัฒนาความเข้าใจและการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเยาวชน

กระบวนการกลุ่มเป็นการศึกษาพฤติกรรมของคนโดยอาศัยกระบวนการต่างๆของกลุ่ม ดังนั้นในการสร้างโปรแกรมกระบวนการกลุ่มเพื่อพัฒนาความเข้าใจและการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการสร้างเครือข่ายเยาวชน ผู้วิจัยจึงศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ

กระบวนการกลุ่ม คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐานของกระบวนการกลุ่ม ความหมายของกระบวนการกลุ่ม และแนวทางในการพัฒนาความเข้าใจและการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเยาวชนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ (Learning Theories)

การเรียนรู้เป็นกระบวนการทั้งด้านสมรรถภาพ ทักษะและทัศนคติที่คนเราได้รับ ตั้งแต่เป็นทารก จนเป็นผู้ใหญ่ กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นส่วนสำคัญของความสามารถของคนเรามีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวเกี่ยวกับ ทฤษฎีการเรียนรู้ไว้ดังนี้

สุรางค์ โคว์ตระกูล (2541) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่คนเราเคยมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัด รวมทั้งปริมาณการเปลี่ยนความรู้ของผู้เรียน ดังนั้น งานสำคัญของครู คือ การช่วยนักเรียนแต่ละคนเกิดการเรียนรู้หรือมีความรู้และมีทักษะตามที่หลัก สูตรวางไว้ ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นรากฐานของการสอนที่มีประสิทธิภาพ

วารินทร์ รัชมีพรหม (2542) การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งในการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ได้มีการศึกษาค้นคว้าด้านความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ จนเกิดเป็นทฤษฎีการเรียนรู้

ทิสนา แจมมณี (2548) กล่าวว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ เป็นแนวความคิดที่ได้รับการยอมรับว่าสามารถใช้อธิบายลักษณะของการเกิดการเรียนรู้ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้

ดังนั้นหากกล่าวโดยสรุปแล้ว ทฤษฎีการเรียนรู้ จึงหมายถึง แนวความคิดหลักการรวมทั้งกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า และทดลองจนเป็นที่ยอมรับว่า สามารถอธิบายถึงลักษณะของการเกิดการเรียนรู้ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนรู้มีหลายทฤษฎี ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอเฉพาะทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ดังรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไปนี้

3.1.1 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Learning Theory: Behaviorism)

นักคิด นักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมมองธรรมชาติของมนุษย์ในลักษณะเป็นกลาง คือ ไม่ดีไม่เลว (neutral-passive) การกระทำต่าง ๆ เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (stimulus-response) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง กลุ่มพฤติกรรมนิยมให้ความสำคัญกับ “พฤติกรรม” มาก เพราะพฤติกรรมเป็นสิ่งที่สังเกตเห็นได้ สามารถวัดและทดสอบได้

ทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มพฤติกรรมนิยม ประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ 3 แนวคิด (ทิสนา แชมมณี, 2548) ดังต่อไปนี้

- 1) ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไคค์ (Thorndike's Connectionism Theory)
- 2) ทฤษฎีการวางเงื่อนไข (Conditioning Theory)
- 3) ทฤษฎีการเรียนรู้ของฮัลล์ (Hull's Systematic Behavior Theory)

ทฤษฎีพื้นฐานทางความคิด (assumption) ของทฤษฎีกลุ่มพฤติกรรมนิยม คือ พฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นโดยการเรียนรู้และสามารถสังเกตได้ พฤติกรรมแต่ละชนิดเป็นผลรวมของการเรียนรู้ที่เป็นอิสระหลายอย่างเสริมแรง (Reinforcement) ช่วยให้พฤติกรรมเกิดขึ้น (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2541) ซึ่งจากการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม ทั้ง 3 แนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไคค์ได้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยดังที่กล่าวต่อไปนี้

1) หลักการเรียนรู้ของทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไคค์

ทฤษฎีของธอร์นไคค์เรียกว่าทฤษฎีการเชื่อมโยง (Connectionism Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวถึงการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus - S) กับการตอบสนอง (Response - R) โดยมีหลักเบื้องต้นว่า “การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง โดยที่การตอบสนองมักจะออกมาเป็นรูปแบบต่าง ๆ หลายรูปแบบ จนกว่าจะพบรูปแบบที่ดี หรือเหมาะสมที่สุด เราเรียกการตอบสนองเช่นนี้ว่าการลองถูกลองผิด (Trial and error) นั่นคือการเลือกตอบสนองของผู้เรียนรู้จะกระทำด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดมากำหนดหรือชี้ช่องทางในการปฏิบัติให้และเมื่อเกิดการเรียนรู้ขึ้นแล้ว การตอบสนองหลายรูปแบบจะหายไปเหลือเพียงการตอบสนองรูปแบบเดียวที่เหมาะสมที่สุด และพยายามทำให้การตอบสนองเช่นนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าที่ต้องการให้เรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ (ทิสนา แชมมณี, 2548)

2) กฎการเรียนรู้

(1) กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

(2) กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การรู้นั้นคงทนถาวร ถ้าไม่ได้กระทำซ้ำบ่อย ๆ การรู้นั้นจะไม่คงทนถาวร และในที่สุดอาจลืมได้

(3) กฎแห่งการใช้ (Law of Use and Disuse) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ความมั่นคงของการเรียนรู้จะเกิดขึ้น หากได้มีการนำไปใช้บ่อย ๆ หากไม่มีการนำไปใช้อาจมีการลืมเกิดขึ้นได้

(4) กฎแห่งผลที่พึงพอใจ (Law of Effect) เมื่อบุคคลได้รับผลที่พึงพอใจย่อมอยากจะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจ จะไม่อยากจะเรียนรู้ ดังนั้นการได้รับผลที่พึงพอใจ จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

ดังนั้นจะเห็นว่าทฤษฎีของธอร์นไดค์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยนี้ โดยการเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เชิงบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติถือว่าเป็นการลองผิดลองถูกด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นการช่วยให้ผู้นำชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหา โดยสามารถจดจำผลจากการเรียนรู้ได้รวมทั้งเกิดความภาคภูมิใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

3.1.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

นักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมมีความคิดเห็นตรงกันว่า ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำก่อนข้างมีขีดจำกัดในการอธิบายเรื่องการเรียนรู้ ดังนั้น นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้หลายคนจึงขยายการศึกษาออกไปโดยหันไปสนใจกระบวนการคิด ที่มีผลต่อการเรียนรู้ซึ่งเราไม่สามารถจะเห็นได้โดยตรง ผู้นำที่สำคัญคือ อัลเบิร์ต บันดูรา (Albert Bandura) โดยมีความเชื่อว่าโดยส่วนมากมนุษย์เรียนรู้โดยการสังเกตตัวแบบหรือการเลียนแบบ เนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกัน บันดูราจึงให้ความสำคัญต่อการรู้คิด (Cognitive) ในการเรียนรู้จากการสังเกตและการเลียนแบบด้วย และต่อมาได้เปลี่ยนเรียกทฤษฎีของเขาว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยการรู้คิดทางสังคม (Social Cognitive Learning) (นีออน วัฒนประคิษฐ์, 2545)

1) ขั้นตอนการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ

(1) ความใส่ใจ (Attention) การเรียนรู้ในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีความสนใจและ เอาใจใส่ต่อตัวแบบและกิจกรรมของตัวแบบ เพราะจะทำให้สามารถเกิดแบบแผนในการเลียนแบบตัวแบบได้

(2) กระบวนการจำ (Retention) ผู้สังเกตต้องบันทึกสิ่งที่สังเกตกิจกรรมหรือข้อมูลข่าวสารได้ ทั้งนี้เพื่อการนำกลับคืนมาและใช้ต่อไป ถ้าผู้สังเกตสามารถอธิบายการกระทำด้วยการสร้างภาพในใจหรือด้วยคำพูดสามารถเลียนแบบพฤติกรรมได้ดีแม้เวลาผ่านไปนาน

(3) กระบวนการเลียนแบบ (Reproduction) คือ การนำสิ่งบันทึกไว้ในความจำมาเป็น สิ่งชี้นำ ในการเลียนแบบตามพฤติกรรมของตัวแบบ พฤติกรรมที่แสดงออก ไม่ใช่การลอกแบบอย่างตรงไปตรงมาแต่เป็นการเลียนแบบที่มีความรู้ความเข้าใจและความพร้อม ดังนั้น พฤติกรรมของแต่ละบุคคลอาจมีความแตกต่างกันไป แม้ว่าจะมาจากตัวแบบเดียวกัน บางคนอาจทำได้ดีกว่า ทำได้แย่กว่า หรือทำได้เท่าเทียมกันกับตัวแบบก็ได้

(4) กระบวนการจูงใจ (Motivation) การจูงใจเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการเลียนแบบ ผู้สังเกตจะเลียนแบบพฤติกรรมที่ให้ผลดีกับเขา เช่น ได้รับแรงเสริม รางวัลหรือคำชมเชย มากกว่าที่จะเลียนแบบสิ่งที่ไม่ให้โทษและมีแนวโน้มที่จะเลียนแบบพฤติกรรมที่เขาพอใจ มากกว่าพฤติกรรมที่เขาทำแล้วไม่สบายใจ ดังนั้นการจูงใจและการเสริมแรงจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้มาก บันดูราได้แบ่งการเสริมแรงออกเป็น 3 ลักษณะ คือ การเสริมแรงโดยตรง การเสริมแรงที่ได้รับอิทธิพลจากผู้อื่น และการเสริมแรงตนเอง ซึ่งเป็นการเสริมแรงที่สำคัญ เพราะจะเป็นตัวควบคุมการแสดงพฤติกรรมได้ดี การเสริมแรงในลักษณะนี้คือการสร้างความสำเร็จให้กับตนเอง เพื่อให้เป็นแรงจูงใจในการทำพฤติกรรมต่างๆ

2) ผลที่ได้รับจากการเรียนรู้

(1) ทำให้เกิดพฤติกรรมใหม่ ๆ เช่น ดูตัวอย่าง การเดินรำแล้วสามารถกระทำตามได้ หรือตัวอย่างทักษะต่าง ๆ เช่น การปฏิบัติงานในห้องทดลอง การดูตัวแบบที่ดีจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

(2) เป็นตัวกระตุ้นพฤติกรรม ที่สามารถกระทำได้แล้ว เช่น ทักษะการพูด ถ้าได้ดูตัวอย่างบุคคลที่พูดเก่งก็จะทำให้มีความสามารถในการเรื่องการพูดได้ดีด้วย

(3) การเพิ่มหรือลดการไตร่ตรองในการแสดงพฤติกรรม พฤติกรรมที่ไม่ดีบางอย่างถ้าตัวแบบซึ่งเป็นผู้ที่เด่นหรือบุคคลที่สำคัญเป็นผู้กระทำ จะทำให้เกิดการทำตามอย่าง

(4) การดึงความสนใจต่อสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ เพราะโดยปกติแล้ว การสังเกตผู้อื่นเราจะไม่สังเกตเพียงแต่การกระทำเท่านั้น แต่จะสังเกตสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

(5) การเร้าอารมณ์ การสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นอาจก่อให้เกิดการมีอารมณ์ร่วมด้วย

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การเรียนรู้ทางสังคม สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยนี้ ได้แก่ การที่ผู้นำชุมชนได้ศึกษาดูงานที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกลุ่มอีโต้ด้วย

ทำให้ผู้นำชุมชนเกิดการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ ในการนำสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้กับครอบครัวและชุมชนของตนเองต่อไป

3.1.3 ทฤษฎีมนุษยนิยมของคาร์ล โรเจอร์ส

แนวคิดที่สำคัญ โรเจอร์สเชื่อว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่ดีมีแรงจูงใจในด้านบวก เป็นผู้ที่มีเหตุผล (Rational) เป็นผู้ที่สามารถได้รับการขัดเกลา (Socialized) สามารถตัดสินใจเลือกวิถีชีวิตของตนเองได้ ถ้ามีอิสระเพียงพอ และมีบรรยากาศที่เอื้ออำนวย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ (Full Potential) และพัฒนาไปสู่ทิศทางที่เหมาะสมกับ ความสามารถของแต่ละบุคคล อันจะนำไปสู่การตระหนักรู้ในตนเองอย่างแท้จริง (Self-Actualization)

โครงสร้างบุคลิกภาพของโรเจอร์ส ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนคือ

1) อินทรีย์ (The organism) หมายถึง ทั้งหมดที่เป็นตัวบุคคล รวมถึงส่วนทางร่างกาย หรือทางสรีระของบุคคล (Physical Being) ที่ประกอบด้วย ความคิด ความรู้สึก ที่แสดงปฏิกิริยาตอบสนองสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการแสดงพฤติกรรมทั้งหมดของบุคคล โดยแสดงพฤติกรรมเพื่อตอบสนอง ความต้องการ (Needs) ที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล และทำให้มนุษย์มีแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองไปสู่การรู้จักตนเองอย่างแท้จริง (Self-Actualization) นอกจากนี้ มนุษย์จะแสดงพฤติกรรมโดยการนำเอาประสบการณ์เดิมบางอย่างที่เขาให้ ความหมาย หรือให้ความสำคัญต่อกับประสบการณ์เดิมบางอย่าง ที่เกิดจากการเรียนรู้ และนำเอาประสบการณ์เหล่านี้มาเป็นสัญลักษณ์ในจิตสำนึกของเขา (Symbolized in the Consciousness) โดยปฏิเสธประสบการณ์บางอย่างดังนั้นผู้ที่มีความสามารถรับรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และให้ ความหมายของประสบการณ์ที่ถูกต้องกับ ความเป็นจริงมากที่สุด จะเป็นผู้ที่สามารถพัฒนาได้ตามปกติ (Normal Development)

2) ประสบการณ์ทั้งหมดของบุคคล (Phenomenology Field) ที่เป็นสิ่งที่บุคคลจะรู้เฉพาะตนเท่านั้น และประสบการณ์ของบุคคลนี้ จะมีการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มพูนอยู่ตลอดเวลา โรเจอร์ส อธิบายว่ามนุษย์อยู่ในโลกของการเปลี่ยนแปลง ที่มีตนเองเป็นศูนย์กลาง เป็นประสบการณ์ที่อาจเกิดจากสิ่งเร้าภายนอกและสิ่ง เร้าภายในตัวบุคคล สามารถแบ่งออกเป็น ประสบการณ์ทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึก และจิตใต้สำนึกของบุคคล ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตของเขา ทั้งเป็นสิ่งที่สื่อสารได้ และทั้งที่สื่อสารไม่ได้ ซึ่งเป็นพลังกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่างๆ เช่น เด็กร้องไห้เมื่อเห็นสุนัขอาจเกิดจาก เคยถูกสุนัขกัด หรืออาจเคยถูกข่มขู่ให้กลัวสุนัขจนฝังใจ หรือประสบการณ์ที่อยู่ในจิตใต้สำนึก บางอย่าง บุคคลไม่สามารถสื่อสารออกมาได้ เพราะอาจถูกเก็บไว้และซ่อนอยู่ภายในจิตใจจนเจ้าตัวไม่สามารถเข้าใจได้ เป็นลักษณะของเงื่อนไขที่ฝังอยู่ในจิตใจ โดยทั่วไปแล้วบุคคลจะให้ ความหมาย และเลือกรับรู้เฉพาะประสบการณ์ที่สำคัญ

โรเจอร์ส ให้ความสำคัญต่อ ความสามารถในการสื่อสารประสบการณ์เฉพาะตนให้กับผู้อื่นสามารถรับรู้ และเข้าใจได้ จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การเข้าใจตนเองของบุคคล ในขณะที่ผู้ที่มีความแปรปรวนทางอารมณ์และบุคลิกภาพ เกิดจาก ความไม่สามารถในการสื่อสารประสบการณ์เฉพาะตนอย่างเหมาะสมได้

3) ตัวตน (The Self) เป็นศูนย์กลางของบุคลิกภาพ ที่เป็นส่วนของการรับรู้ และค่านิยมเกี่ยวกับตัวเรา ตัวตนพัฒนามาจากการที่อินทรีย์มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม เป็นประสบการณ์เฉพาะตน ในการพัฒนาตัวตนของบุคคลนั้น บุคคลจะพบว่า มีบางส่วนที่คล้ายและบางส่วนที่แตกต่างไปจากผู้อื่น ตัวตนเป็นส่วนที่ทำให้พฤติกรรมของบุคคลมี ความคงเส้นคงวา (Consistency) และประสบการณ์ใดที่ช่วยยืนยัน ความคิดรวบยอดของตน (Self-concept) ที่บุคคลมีอยู่ บุคคลจะรับรู้ และผสมผสานประสบการณ์นั้นเข้ามาสู่ตนเองได้อย่างไม่มี ความคับข้องใจ แต่ประสบการณ์ที่ทำให้บุคคลรู้สึกอึดอัด โนทศน์ที่มีอยู่เบี่ยงเบนไปจะทำให้บุคคลเกิด ความคับข้องใจที่จะยอมรับประสบการณ์นั้น ความคิดรวบยอดของตนเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพราะบุคคลจะต้องอยู่ในโลกแห่ง ความเปลี่ยนแปลงโดยมีตัวเอง (Self) เป็นศูนย์กลางในการแสดงพฤติกรรมต่างๆ

ดังนั้นจะเห็นว่าทฤษฎีมนุษยนิยมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยนี้ โดยการที่ผู้วิจัยได้จัด โปรแกรมกระบวนการกลุ่มเพื่อพัฒนาความเข้าใจและการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการสร้างเครือข่ายเยาวชน เพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งถือว่าเป็นการตระหนักถึงศักยภาพของเยาวชน รวมถึงการให้การยอมรับ ให้เกียรติ มอบหมายความรับผิดชอบ และสร้างความรู้ ความเข้าใจพัฒนาไปสู่ทิศทางที่เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล ที่จะนำไปสู่การตระหนักรู้ในตนเองอย่างแท้จริง

3.2 ความหมายของกระบวนการกลุ่ม

กระบวนการ กลุ่ม หรือ พลังกลุ่ม พลวัตรกลุ่ม กลศาสตร์กลุ่ม หรือกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความหมายของกระบวนการกลุ่มไว้ดังนี้

ทิสนา แคมมณี (2545) ได้ให้ความหมายของกระบวนการกลุ่มว่า คือ ความรู้เกี่ยวกับการทำงานเป็นกลุ่มเพื่อปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งการปฏิบัติงานจะเป็นไปในทิศทางใดนั้นขึ้นอยู่กับพลังผลักดันที่เกิดขึ้นจากองค์ประกอบต่างๆของกลุ่ม สอดคล้องกับจันทิภา ลิมปิเจริญ (2521) ได้กล่าวว่า กระบวนการกลุ่มเป็นการศึกษาพฤติกรรมของคน โดยอาศัยกระบวนการต่างๆของกลุ่ม มีความสัมพันธ์กัน รู้จักจุดดี จุดด้อยของตนเอง ความเข้าใจและรู้จักตนเอง มีส่วนช่วยในการเปลี่ยนแปลงที่เป็นจุดอ่อนและเกิดการแก้ไข นอกจากนี้กาญจนา ไชยพันธุ์ (2547) ได้สรุปความหมายของกระบวนการกลุ่มว่า คือ การที่บุคคลมา

ร่วมกันเพื่อศึกษาประสบการณ์ของกลุ่มหลายๆฝ่าย ศึกษาพฤติกรรมความเป็นผู้นำผู้ตาม ความคิด ฝึกปฏิสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลและมีการศึกษาจากประสบการณ์ โดยผู้ศึกษาจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม ในประสบการณ์ การเรียนรู้ที่จัดขึ้น ทองเรียน อมรัชกุล (2520) สรุปว่า กระบวนการกลุ่ม คือ แรงปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Interacting Forces) ซึ่งแรงต่างๆเหล่านี้รวมตัวกันและดำเนินการ เพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายของกลุ่ม

สรุปได้ว่า กลุ่มสัมพันธ์ คือ กิจกรรมที่จัดให้สมาชิกได้ร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อช่วยให้ สมาชิกเข้าใจถึงพฤติกรรมของตน พัฒนาดนเองซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมสัมพันธภาพ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 แนวทางในการพัฒนาความเข้าใจและการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ เยาวชนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม

การเรียนการสอนตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่ม เป็นการเรียนการสอนที่จัดให้ ผู้เรียน เรียนรู้จากประสบการณ์ โดยผู้เรียนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ จะเกิดขึ้น ได้นั้น ทิศนา แจมมณี (2522) ได้กล่าวว่าการสอนที่ยึดหลักกระบวนการกลุ่มเป็น แนวทางนั้น ในการจัดการเรียนการสอน เป็นการสอนที่เน้นความสนใจเป็นพิเศษในเรื่อง พฤติกรรมของมนุษย์ ที่มีผลต่อกันและกัน โดยยึดหลักการเรียนรู้ดังนี้

1) หลักการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเน้นให้ครูพยายามจัดการเรียน การสอน โดยมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการเรียน ให้ทั่วถึงกันมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพราะการ เรียนรู้ได้มีบทบาทต่างๆจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อม ความกระตือรือร้นที่จะเรียนและเรียน อย่างมีชีวิตชีวา

2) หลักการที่ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ ซึ่งเน้นให้ครูพยายามจัดการเรียน การสอนให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้จากกลุ่มให้มาก ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จำเป็นต้อง อาศัยอยู่ร่วมกับผู้อื่นซึ่งความคิดความรู้สึก และพฤติกรรมมีผลต่อกันและกันอยู่เสมอ การให้ผู้เรียน ได้ฝึกการเรียนรู้ในลักษณะนี้ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้สามารถอยู่ และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี

3) หลักการสอนที่ยึดการค้นพบด้วยตนเอง เป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนรู้ ซึ่งเน้นให้ครูพยายามค้นหาและค้นคำตอบด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะการค้นพบความจริงใดๆ ด้วยตนเองนั้น ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดี และมักมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้มากกว่าการ เรียนรู้ที่ได้รับการบอกเล่าจากผู้อื่น

4) หลักการสอนที่ยึดความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่างๆในการแสวงหา ไม่ใช่มุ่งแต่คำตอบอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงกระบวนการและวิธีการที่ได้คำตอบนั้นมา

5) หลักการสอนที่ยึดความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยในการเรียนรู้มีความหมายยิ่งขึ้นดังนั้น จึงควรจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาส คิดค้นหาแนวทางที่จะนำความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งพยายามติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียนด้วยหลักการจัดกิจกรรมข้างต้น มักมีลักษณะของกระบวนการกลุ่ม ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ความคิดเห็น ปฏิบัติ และพฤติกรรมของผู้อื่น

3.3.1 ลำดับขั้นการดำเนินการกระบวนการกลุ่ม

สมพงษ์ จิตระดับ (2530) และคานิง อยู่เลิศ (2541) ได้เสนอขั้นตอนของกระบวนการกลุ่มไว้ดังนี้ คือ

1) ขั้นนำ ได้แก่ การเริ่มบทเรียนที่น่าสนใจ การให้คำแนะนำ กติกาคำสั่งต่างๆ การแบ่งกลุ่ม การมอบหมายงานที่กำหนดให้ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนต่อไปเกิดความเข้าใจตรงกัน และสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาทบทวนและซักถามความเข้าใจด้วย

2) ขั้นกิจกรรม ได้แก่การดำเนินบทบาทและหน้าที่หรือกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายการแยกย้ายตามกลุ่ม การเสนอความคิดเห็น การหาข้อสรุปคำตอบที่ต้องการ การเสนอผลงานและการแสดงออก

3) ขั้นอภิปราย ได้แก่ การซักถาม การวิพากษ์วิจารณ์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ และเสนอแนววิธีการต่างๆ

4) ขั้นสรุปและการนำไปใช้ได้แก่ การประมวลเนื้อหา กิจกรรมประสบการณ์ และแนวความคิดเห็น ใน 2 ลักษณะ คือ สรุปสิ่งที่เรียนรู้มาทั้งหมดตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้และเกิดความคิดรวบยอดเป็นหลักแนวคิดที่ชัดเจน มีแนวทางเสนอหลายๆด้านที่เป็นประโยชน์และสามารถปฏิบัติได้

ศุภวดี บุญวงศ์ (2527) กล่าวถึงขั้นตอนการดำเนินการกลุ่มไว้ดังนี้

1) ขั้นการมีส่วนร่วม ระยษนี้นักเรียนที่เข้ากลุ่มในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มและเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ หรือคิดค้นหาวิธีการแสวงหาสิ่งที่ตนต้องการเรียนนั้นด้วยตนเอง ผลการเรียนรู้จึงเกิดกับผู้เรียน โดยตรง ผู้ที่มีส่วนร่วมมากก็จะได้รับการเรียนรู้มากขึ้นด้วย

2) **ขั้นวิเคราะห์** นักเรียนจะร่วมกันวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้
นั้นทันที ซึ่งจะช่วยให้ นักเรียนมีความรู้อย่างกว้างขวาง สามารถประเมินความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม
วิธีการผลของการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยให้นักเรียนรู้จักตนเองดีขึ้น

3) **ขั้นสรุปประยุกต์หลักการ** ขั้นนี้ นักเรียนจะรวบรวมแนวคิดที่ตนพบ
และแนวคิดที่แลกเปลี่ยนจากผู้อื่น

4) **ขั้นประเมินผล** นักเรียนจะเป็นผู้ประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองและ
ของกลุ่มจากการอภิปราย ให้ข้อเสนอแนะ และติชมร่วมกับสมาชิกคนอื่นๆ ของกลุ่ม

สรุปได้ว่า การเรียนกระบวนการกลุ่มตามแนวคิด ของศุภวดี บุญวงศ์
(2527) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการมีส่วนร่วม ขั้นการวิเคราะห์ ขั้นสรุปและขั้นประเมินผล
แนวคิดของ สมพงษ์ จิตระดับ (2530) และคำเนิง อยู่เลิศ (2541) ซึ่งมี 4 ขั้นตอนดังนี้ ขั้นนำ
ขั้นกิจกรรม ขั้นอภิปราย และขั้นสรุปและการนำไปใช้ สำหรับในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย จะใช้ขั้นตอน
ของกระบวนการกลุ่ม 3 ขั้นตอนคือ ขั้นนำ ขั้นจัดกิจกรรมและขั้นสรุป

3.2.2 เทคนิคการจัดกระบวนการกลุ่ม

ในกระบวนการกลุ่มนั้นเป็นการจัดกิจกรรม ที่ผู้เรียนต้องเข้าไปมี
ส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้นั้น ต้องอาศัยเทคนิคต่างๆ เพื่อให้
กระบวนการกลุ่มดำเนินการอย่างสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ
เทคนิคการจัดกระบวนการกลุ่มได้ดังนี้

ทิสนา แคมมณี (2536) ได้ถึงการดำเนินการกิจกรรมกลุ่มว่าสามารถใช้
เทคนิคต่างๆ เพื่อให้เกิดความสำเร็จได้โดยวิธีการต่างๆ ดังนี้

1) **เกม (Games)** เป็นวิธีการหนึ่ง ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการสอนได้เป็น
อย่างดี โดยครูผู้สอนได้สร้างสถานการณ์สมมติขึ้นให้ผู้เรียนลงเล่นด้วยตนเองภายในข้อตกลง หรือ
กติกาบางอย่างที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องตัดสินใจทำอย่างใดอย่างหนึ่งอันมีผลออกมาในรูปของ
การแพ้ชนะ วิธีการนี้ช่วยให้ผู้เรียน ได้วิเคราะห์ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดพฤติกรรมต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการ
ตัดสินใจ และช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานในการเรียนอีกด้วย

2) **การแสดงบทบาทสมมติ (Role playing)** เป็นวิธีการเป็นการ
สถานการณ์สมมติเช่นเดียวกับเกม แต่มีการกำหนดบทบาทของผู้เล่นในสถานการณ์สมมติขึ้นมา
แล้วผู้เรียนสวมบทบาทนั้นแสดงออกโดยธรรมชาติอาศัยบุคลิกภาพ ประสบการณ์ ความรู้สึกรู้สึก
ของตนเป็นหลัก ดังนั้นวิธีการนี้จึงมีส่วนช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้

3) **สถานการณ์จำลอง (Simulation)** เป็นการจำลองสถานการณ์จริง หรือ
สร้างสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง แล้วให้ผู้เรียนเข้าไปอยู่ในสถานการณ์นั้นและ

มีปฏิริยาโต้ตอบกัน วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทดลองพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งในสถานการณ์จริงผู้เรียนไม่สามารถแสดงออกได้ เพราะอาจจะทำให้เสี่ยงต่อผลที่จะได้รับมากเกินไป

4) กรณีตัวอย่าง (Cases) เป็นวิธีการสอนอีกวิธีการหนึ่งซึ่งใช้กรณีหรือเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นจริงนำมาดัดแปลง และใช้ตัวอย่างในการให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิเคราะห์และอภิปรายกัน เพื่อสร้างความเข้าใจและฝึกฝนหาทางแก้ปัญหานั้น วิธีการนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดและพิจารณาข้อมูลที่ได้รับอย่างถี่ถ้วน รวมทั้งรวมเอากรณีต่างๆที่คล้ายคลึงกับชีวิตจริงมาใช้จะช่วยให้การเรียนรู้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง ซึ่งมีส่วนทำให้การเรียนรู้มีความหมายสำหรับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

5) ละคร (Acting or Dramatization) เป็นวิธีการที่ผู้เรียนได้ทดลองแสดงบทบาทตามที่เขียนหรือกำหนดไว้ให้ โดยไม่นำเอาบุคลิกภาพและความรู้สึกนึกคิดของตนไปมีส่วนเกี่ยวข้อง อันจะทำให้เกิดผลเสียต่อการแสดงบทบาทนั้นๆ วิธีการนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ ในการที่จะเข้าใจความรู้สึก เหตุผลและพฤติกรรมของผู้อื่น ซึ่งความเข้าใจนี้มีส่วนช่วยสร้างความเห็นอกเห็นใจกัน นอกจากนี้การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงละครร่วมกัน จะเป็นการช่วยฝึกการทำงานร่วมกันอีกด้วย

6) กลุ่มย่อย (Small group) เป็นวิธีการที่ใช้กันมานานแล้วจะเห็นว่าเป็นประโยชน์ในการเรียนของผู้เรียนมาก วิธีการนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนในการแสดงออกและช่วยให้ผู้เรียนได้ข้อมูลเพิ่มเติมมากขึ้น

นอกจากนี้มีผู้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะด้านต่างๆไว้มากมายดังเช่น สิรินทรา พันธศรี (2540) ศึกษาการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนโคกนางามปลาเชียม ตำบลสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สอดคล้องกับงานวิจัยของปิยะนุช ยุทธยาจารย์ (2544) ซึ่งได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการฝึกคิดแบบหวมวกหกใบกับกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนอัญสัมชัญแผนกประถม กรุงเทพมหานคร จำนวน 24 คน โดยแบ่งกลุ่มละ 12 คน จากการศึกษพบว่า นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเพิ่มขึ้น หลังการฝึกคิดแบบหวมวกหกใบและหลังการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปิยะวรรณ ศรีสุรภักย์ (2534) ทำการศึกษาการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองในนักเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 ในวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยที่ 5 การทำมาหากิน ผลคือ นักเรียนที่ได้ใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

มีคะแนนความเชื่อมั่นในตนเองต่างกันนักเรียนที่ใช้วิธีการสอนปกติที่ระดับนัยสำคัญ .05 และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างจากกลุ่มที่สอนปกติที่นัยสำคัญ .05

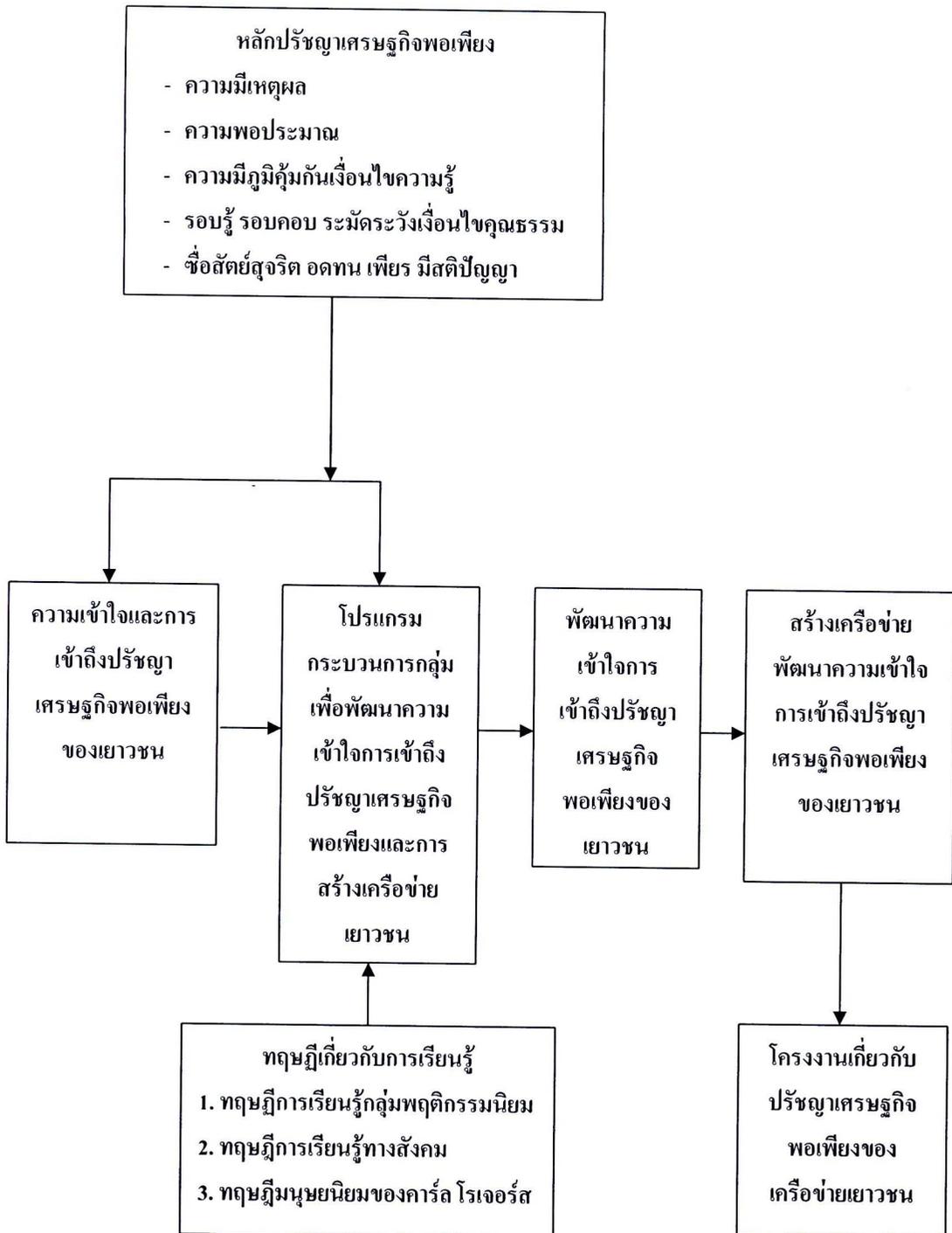
วงษ์จันทร์ จำเผลา (2544) ได้ศึกษาผลการใช้กระบวนการกลุ่มที่มีผลต่อความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สอดคล้องกับ โสภภาพรรณ อักณราวิโรจน์ (2545) ได้ศึกษาผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ในการพัฒนาความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียนโรงเรียน โลกสีพิทยาสรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และ ญัฐพล กล้าหาญ (2540) ที่ศึกษาการพัฒนาจริยธรรมความมีวินัยในตนเองด้วยกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กรณีศึกษา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านคอนลำคาน

นุตติยา อินคำคา (2537) ศึกษาผลของการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ในการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

มาริสรา รัตน โสภ (2550) ได้ศึกษาการใช้กระบวนการกลุ่มพัฒนาทักษะชีวิตต่อความฉลาดทางอารมณ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านโนนสังจังหวัดขอนแก่น และ พิมลรัตน์ ธรรมา (2545) ศึกษาการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาอ้อมโนทัศน์ของวัยรุ่นตอนต้น ผลคือการจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาอ้อมโนทัศน์เป็นกิจกรรมที่นักเรียนให้ความร่วมมือทำให้เกิดความมั่นใจ กล้าแสดงความคิดเห็น เข้าใจคนอื่นในด้านบวกมากขึ้น

จากแนวคิดกระบวนการกลุ่มซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้สมาชิกได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และเหมาะสมที่จะใช้ในกลุ่มเยาวชน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำเอากระบวนการกลุ่มมาสร้าง โปรแกรมเพื่อความเข้าใจและการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเยาวชนในงานวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัย ได้สรุปแนวคิดและทฤษฎีเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานงานวิจัยดังนี้

3.3 สมมุติฐานของการวิจัย

1) หลังการเข้าร่วมโปรแกรมกระบวนการกลุ่มเพื่อพัฒนาความเข้าใจและการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เยาวชนมีความเข้าใจและการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมกระบวนการกลุ่ม

2) เยาวชนกลุ่มที่เข้าร่วมโปรแกรมกระบวนการกลุ่มเพื่อพัฒนาความเข้าใจและการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความเข้าใจและการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสูงกว่ากลุ่มไม่ได้เข้าร่วม